

УДК 378.22:373.3:[004.032.6–053.5]

Леся Дзюба

## ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

*У статті проаналізовано визначення поняття готовності у психолого-педагогічній літературі, визначено необхідність дослідження рівнів готовності майбутніх вчителів початкових класів до ознайомлення учнів з ІКТ, створено класифікації рівнів готовності за різними показниками, проаналізовано та визначено методичні рекомендації за результатами експерименту зі студентами педагогічного навчального закладу.*

**Ключові слова:** *початкова освіта, майбутній вчитель початкової школи, ознайомлення з ІКТ, готовність, рівні готовності, молодші школярі.*

Сьогодні в усіх сферах людської діяльності і перш за все в освіті зростає роль інформаційних процесів, підвищується потреба в інформації та засобах для її обробки та використання, що призводить до необхідності якісного застосування різних технологій. Процеси інформатизації суспільства та освіти взаємопов'язані та взаємозумовлені. Підготовка фахівців, які володіють сучасними комп'ютерно-орієнтованими технологіями, вимагає підвищення загального рівня інформатизації суспільства в цілому. Якість початкової освіти прямо залежить від рівня професійної підготовки педагога. Функції вчителя початкової школи значно розширюються під впливом варіативного функціонування цієї ланки освіти та чітких вимог до її результатів. Тому одна з головних умов впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес початкової школи – підготовка нового покоління вчителів, які мають знати технічні можливості комп'ютера, добре орієнтуватися в комп'ютерних програмах, розроблених спеціально для школярів, володіти методикою використання нових технологій, чітко виконувати санітарні норми і правила використання комп'ютерів. Виникає потреба у дослідженні рівнів готовності майбутніх вчителів початкових класів до ознайомлення учнів з ІКТ.

Проблема підготовки вчителя початкових класів розкрита у доробках І. В. Гавриш, С. О. Гунько, О. П. Демченко, Н. Д. Карапузової, Л. В. Ковадь, М. В. Овчинникової, С. В. Ратовської та ін. [2].

Питання вдосконалення підготовки кваліфікованих вчителів інформатики початкової школи розглядаються в роботах І. М. Антипова, Г. А. Бордовських, Г. Г. Брусніціной, О. Ф. Брискіна, Т. В. Добудько, А. П. Єршова, М. І. Жалдак, В. М. Завар'яна, С. А. Зайцевої, С. М. Зіяудінової, Г. А. Кручиніної, М. П. Лапчик, Т. А. Лавиною, С. В. Поморцева,

І. В. Ря'хінової, І. Ю. Степанової, Т. А. Яковлевої та ін. [4; 5].

Метою статті є дослідження та аналіз рівнів готовності майбутніх вчителів початкової школи до ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями.

В наукових працях поняття «готовність» розглядається в різних аспектах. За тлумачним словником В. Т. Бусела, «готовність» визначається як «бажання зробити що-небудь» [1]. У психологічному є визначення поняття «готовність до» – стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечує ефективне виконання певних дій.

За визначенням С. Максименко та О. Пелех поняття готовності до того чи іншого виду діяльності розглядають як цілеспрямоване вираження особистості, що включає переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки [6].

Дослідники М. Дьяченко, Л. Кандилович, А. Линенко розглядали дане поняття як показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях протікання психічних процесів, які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології, психіки, соціальної поведінки [3].

На основі аналізу вимог нормативної документації, стандартів вищої та початкової загальної освіти, навчальних планів початкової школи та вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку вчителів початкової школи, О. М. Снігур [7] розробила й обґрунтувала комплекс умінь, необхідних учителю для професійної діяльності з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій, що передбачає ознайомлення молодших школярів з ІКТ. Усі вміння поділено на п'ять груп: базові, технологічні, спеціальні, інтегративні, поліфункціональні. Процес формування вмінь підпорядкований ієрархії рівнів: не можна перейти на наступний рівень, не засвоївши вміння попереднього. Отже, найважливішою характеристикою фахівця початкової ланки буде не статичний перелік умінь, а здатність до творчої діяльності, оптимального вибору засобів ознайомлення з ІКТ, мобільність у застосуванні знань, умінь і навичок для досягнення найвищих результатів в освітньому процесі школи І ступеня.

Важливою характеристикою формування готовності майбутніх вчителів початкових класів є визначення рівня готовності до такої діяльності як необхідної складової вдосконалення підготовки майбутніх фахівців.

Проаналізувавши науково-методичну літературу та роботи дослідників з даної проблеми та узагальнивши напрацювання вчених, нами було виділено кілька класифікацій рівнів готовності до ознайомлення з ІКТ у початковій школі.

Залежно від сформованості готовності вчителя початкової школи до ознайомлення учнів з ІКТ можна виділити такі рівні як адаптаційний, елементарний, частково-пошуковий, творчо-діяльнісний.

- Адаптаційний рівень властивий вчителям, які володіють низьким рівнем знань зі спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін; відсутністю самостійності у навчальній діяльності; незначною підготовкою в галузі інформатики та інформаційних технологій, слабким рівнем контролю, самоконтролю та корекції власної професійної діяльності, проявом незадоволеності вибором професії, слабким рівнем усвідомлення цілей сформованості професійної діяльності.

- Елементарний рівень характеризується пасивним та епізодичним ставленням до професійної діяльності; фрагментарні та несистематичні знання зі спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін; недостатні уміння використовувати наявні знання для формування професійного становлення як педагога; часткове володіння основним матеріалом з інформатики та інформаційних технологій, потреба у самовдосконаленні лише при появі труднощів у професійній діяльності; зазнає труднощів при плануванні, контролі та самокорекції своєї педагогічної діяльності.

- Частково-пошуковий рівень відрізняється переважно емоційно-позитивним ставленням до професійної діяльності; яскраво проявляються знання зі спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін, активність у їх подальшому оволодінні; достатній рівень володіння інформативним матеріалом, вміння аналізувати, систематизувати, прогнозування в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, здатність оцінити та відкоригувати свою професійну діяльність; здатен до саморозвитку та самодіагностики; самооцінка власних можливостей не завжди є адекватною.

- Творчо-дослідницький рівень характеризується чітким позитивним ставленням до професійної діяльності; високий рівень володіння інформативним матеріалом та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у початкових класах, вміння систематизувати, виокремлювати та з високою якістю подати матеріал учням, творчо застосовувати завдання з ознайомлення учнів з ІКТ відповідно до віку та рівня учня, знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; високим рівнем знань зі спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін; потребою в педагогічному самовдосконаленні та розвитку особистості, поглибленні теоретичних та методичних знань; адекватній самооцінці та високим рівнем самостійності.

З метою визначення та аналізу рівня готовності майбутніх вчителів початкової ланки освіти до ознайомлення молодших школярів з інформаційно-комунікаційними технологіями був проведений експеримент за допомогою методу анкетування. Експеримент проводився серед студентів випускного курсу Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка спеціальності «Початкова освіта». Анкета містила питання, що передбачали дослідження навичок роботи з програмним забезпеченням, мотивація професійної діяльності під час ознайомлення молодших школярів з ІКТ, вибір змісту, методів та засобів ознайомлення учнів з ІКТ, прагнення до розвитку творчого та професійного потенціалу (рис. 1).

АНКЕТА

ПІБ Булан Роман  
група ПМ-515

- Як часто на Вашу думку потрібно використовувати інформаційно-комунікаційні технології у початкових класах?
  - кожного дня;
  - кілька разів на місяць;
  - кілька разів на рік;
  - не використовувати взагалі
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які на Вашу думку переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в початковій школі?
  - легкість у використанні;
  - краща засвоєність матеріалу;
  - відповідність програми курсу;
  - можливість опрацювання більшого об'єму матеріалу;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які державні документи найбільш ґрунтовно відображають специфіку ознайомлення молодших школярів з ІКТ?
  - Наказ Президента «Про запровадження інформатики в початковій школі»;
  - Державний стандарт початкової загальної освіти;
  - Програми навальних курсів для початкової школи;
  - Наказ кабінету міністрів «Про типові навчальні плани початкової школи»;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які найбільш важливі негативні сторони ознайомлення учнів початкових класів з ІКТ Ви можете виділити?
  - негативний вплив на здоров'я;
  - погана засвоєність матеріалу;
  - розсіяність уваги учнів;
  - недотримання державних стандартів;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Яка на Вашу думку найскладніша тема під час ознайомлення молодших школярів з ІКТ?
  - Пошук даних в Інтернеті;
  - Основи програмування;
  - Створення проєктів; Алгоритми і виконавці;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які на Вашу думку існують шляхи підвищення ефективності ознайомлення учнів початкової школи з ІКТ?
  - збільшення об'єму навчального часу;
  - удосконалення методичної системи;
  - в) підвищення рівня підготовки вчителя;
  - доопрацювання нормативно-правової бази
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Який період життя дитини на Вашу думку найоптимальніший для ознайомлення з ІКТ?
  - дошкільний вік;
  - початкова школа;
  - старша школа;
  - в залежності від рівня розвитку дитини;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Чи відповідає на Вашу думку матеріально-технічна база сучасних освітніх закладів потребам, що виникають при ознайомленні з ІКТ?
  - повністю відповідає;
  - не відповідає;
  - частково відповідає;
  - не відповідає у певних регіонах;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які програмні засоби на Вашу думку найбільш доцільно використовувати в початковій школі? Свій вибір будь ласка обґрунтуйте.
  - Графічні редактори;
  - Текстові редактори;
  - Табличні процесори;
  - Редактори презентацій;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Чи доцільним на Вашу думку є ознайомлення учнів з ІКТ вже в початковій школі? Свою відповідь будь ласка обґрунтуйте.
  - так;
  - ні;
  - доцільно, але лише за відповідних умов;
  - недоцільно в певних регіонах;
  - Ваш варіант Доцільно, але не в усіх регіонах  
Матеріалу

ДЯКУЄМО ЗА ВАШІ ВІДПОВІДІ!!!  
БАЖАЄМО ВАМ УСПІХУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ!

АНКЕТА

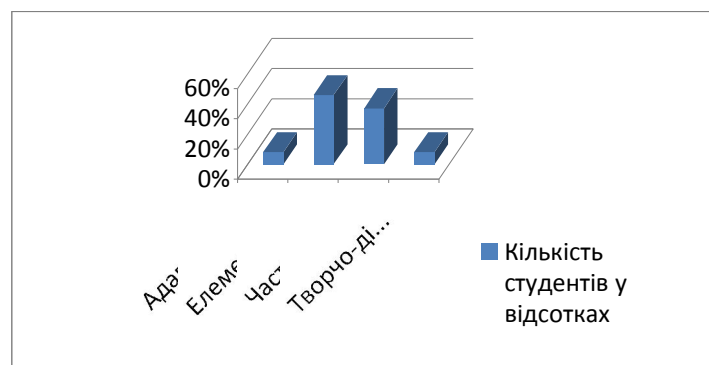
ПІБ Ландик Валентина  
група ПМ-516

- Як часто на Вашу думку потрібно використовувати інформаційно-комунікаційні технології у початкових класах?
  - кожного дня;
  - кілька разів на місяць;
  - кілька разів на рік;
  - не використовувати взагалі
  - Ваш варіант Під час уроку нового матеріалу
- Які на Вашу думку переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в початковій школі?
  - легкість у використанні;
  - краща засвоєність матеріалу;
  - відповідність програми курсу;
  - можливість опрацювання більшого об'єму матеріалу;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які державні документи найбільш ґрунтовно відображають специфіку ознайомлення молодших школярів з ІКТ?
  - Наказ Президента «Про запровадження інформатики в початковій школі»;
  - Державний стандарт початкової загальної освіти;
  - Програми навальних курсів для початкової школи;
  - Наказ кабінету міністрів «Про типові навчальні плани початкової школи»;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які найбільш важливі негативні сторони ознайомлення учнів початкових класів з ІКТ Ви можете виділити?
  - негативний вплив на здоров'я;
  - погана засвоєність матеріалу;
  - розсіяність уваги учнів;
  - недотримання державних стандартів;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Яка на Вашу думку найскладніша тема під час ознайомлення молодших школярів з ІКТ?
  - Пошук даних в Інтернеті;
  - Основи програмування;
  - Створення проєктів;
  - Алгоритми і виконавці;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які на Вашу думку існують шляхи підвищення ефективності ознайомлення учнів початкової школи з ІКТ?
  - збільшення об'єму навчального часу;
  - удосконалення методичної системи;
  - в) підвищення рівня підготовки вчителя;
  - доопрацювання нормативно-правової бази
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Який період життя дитини на Вашу думку найоптимальніший для ознайомлення з ІКТ?
  - дошкільний вік;
  - початкова школа;
  - старша школа;
  - в залежності від рівня розвитку дитини;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Чи відповідає на Вашу думку матеріально-технічна база сучасних освітніх закладів потребам, що виникають при ознайомленні з ІКТ?
  - повністю відповідає;
  - не відповідає;
  - частково відповідає;
  - не відповідає у певних регіонах;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_
- Які програмні засоби на Вашу думку найбільш доцільно використовувати в початковій школі? Свій вибір будь ласка обґрунтуйте.
  - Графічні редактори;
  - Текстові редактори;
  - Табличні процесори;
  - Редактори презентацій;
  - Ваш варіант комп'ютерні ігри
- Чи доцільним на Вашу думку є ознайомлення учнів з ІКТ вже в початковій школі? Свою відповідь будь ласка обґрунтуйте.
  - так;
  - ні;
  - доцільно, але лише за відповідних умов;
  - недоцільно в певних регіонах;
  - Ваш варіант \_\_\_\_\_

ДЯКУЄМО ЗА ВАШІ ВІДПОВІДІ!!!  
БАЖАЄМО ВАМ УСПІХУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ!

Рис. 1. Зразки заповнених студентами анкет

Всього в експерименті взяло участь 35 студентів. В результаті обробки та інтерпретації відповідно до запропонованої нами класифікації анкетних статистичних даних нами було виявлено різний рівень готовності: адаптаційний рівень – 8 % (3 студента), елементарний рівень – 45,7 % (16 студентів), частково-пошуковий рівень – 37,1 % (13 студентів), творчо-діяльнісний – 8 % (3 студенти) (Рис. 2).



**Рис. 2 Рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до ознайомлення з ІКТ за результатами експерименту**

Експеримент виявив недостатній рівень мотивації до ознайомлення учнів з ІКТ серед майбутніх педагогів та недостатній рівень оволодіння теоретико-практичними навичками застосування ІКТ у навчально-виховному процесі початкової школи. Це свідчить про необхідність ґрунтовного дослідження шляхів формування готовності майбутніх вчителів до ознайомлення з ІКТ та створення моделі формування такої готовності в умовах сучасних вищих педагогічних навчальних закладів.

Досягнення певного рівня готовності передбачає формування впливу на особистість, створення умов, які відповідають її особливостям, причому поняття формування буде розглядатися, як створення сприятливих умов, в яких особистість буде здатна сама вільно вибрати зміст і можливі засоби подальшого розвитку. Отже, для підвищення рівня готовності майбутніх вчителів необхідно визначення психолого-педагогічних умов формування готовності вчителя початкових класів до ознайомлення учнів з ІКТ:

1) орієнтація базової професійної підготовки вчителя початкових класів на формування спрямованості, спеціальної та методичної навченості майбутнього вчителя до використання інформаційних технологій у навчанні молодших школярів;

2) проектування і конструювання змісту інформаційної освіти вчителя початкових класів з елементів змісту базової підготовки вчителя початкових класів і спеціально розроблених навчальних курсів, послідовність вивчення яких визначається відповідно до етапів розвитку його спрямованості і навченості;

3) поетапне управління процесом формування готовності майбутнього вчителя до ознайомлення молодших школярів з ІКТ в рамках

цілісного процесу його базової професійної підготовки.

На сучасному етапі в Україні відбувається реформування системи освіти, з метою її наближення до соціальних та економічних реалій сьогодення. Одним з ключових напрямів стає формування готовності до ознайомлення з ІКТ майбутніх вчителів початкових класів, оскільки вони мають закласти підвалини інформатичної підготовки молодших школярів і сформувані в них основні уявлення та навички в галузі ІКТ. Дослідження рівнів готовності майбутніх вчителів початкових класів до ознайомлення учнів з ІКТ сприяє пошуку шляхів оптимального формування такої готовності.

В даній статті нами було окреслено погляди науковців на поняття готовності в психологічному та педагогічному аспектах, запропоновано класифікацію рівнів готовності майбутніх вчителів до ознайомлення з ІКТ, а також за допомогою експерименту було проведено порівняльний аналіз рівнів такої готовності серед студентів випускних курсів спеціальності «Початкова освіта» педагогічного вишу. Розроблене анкетування допомагає виявити та проаналізувати рівень готовності майбутніх учителів початкових класів до ознайомлення учнів з ІКТ, що дозволяє введення продуктивної технології підготовки майбутнього учителя до такого виду діяльності, яка сприятиме його загальній професійно-педагогічній підготовці, вдосконаленню оволодіння майбутніми вчителями новітніх програмних засобів в галузі ІКТ, розвитку педагогічної майстерності, самосвідомості, стимулюванню студентів до самостійної роботи та здійснення наукових досліджень, розвитку творчих здібностей і творчій самореалізації майбутнього педагога.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Гунько С. О. Формування системи знань про інформаційні технології у майбутніх вчителів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / С. О. Гунько. – Київ, 1999. – 20 с.
3. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, С. Л. Кандыбович. – М. : Издательство: Харвест, 2006. – 416 с. – (Серия : Библиотека практической психологии).
4. Інформаційні технології : навч.-метод, посіб. / М. І. Жалдак, О. А. Хомік, І. В. Володько, О. М. Снігур. – К. : РННЦ «ДІНІТ», 2003. – 197 с.
5. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати : Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності / Сергій Дмитрович Максименко, Олег Михайлович Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3–4. – С. 68–72
6. Снігур О. М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. М. Снігур. – К., 2007. – 22 с.